

УДК 378.147:004.031.42

О.В. ЛЮБЧЕНКО,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті обґрунтовано модель формування управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю засобами інтерактивних технологій, яка ґрунтується на системному, гуманістичному, діяльнісному, синергетичному, особистісно-орієнтованому підходах та являє собою єдність цільового, змістово-процесуального, моніторингового й результативно-оцінного компонентів.

Ключові слова: фахівці економічного профілю, інтерактивні технології, модель формування управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю засобами інтерактивних технологій.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасне суспільство ставить перед вищими навчальними закладами завдання підготовки активних, ініціативних фахівців, здатних швидко адаптуватися до мінливих умов економічної дійсності та гнучко реагувати на проблеми, що потребують термінового вирішення; ефективно організовувати власну діяльність, планувати робочий час і встановлювати пріоритети в роботі; аналізувати та оцінювати свої дії, рівень власної компетенції; брати участь в управлінні підприємницькою та комерційною діяльністю підприємства, вирішенні організаційно-технічних, економічних, кадрових та інших проблем організації, вирішувати стратегічні завдання. Специфіка діяльності сучасного професіонала економічного профілю змушує його постійно шукати й встановлювати нові ділові контакти, взаємовигідні зв'язки, налагоджувати відносини, здійснювати бажаний вплив на прийняття ділового рішення, адекватно оцінювати внесок партнерів у загальну справу, шанобливо ставитися до партнерів, керувати самим собою й процесом спілкування тощо. Отже, на перший план висувається проблема підготовки конкурентоспроможної особистості, яка має необхідні знання й уміння, стиль мислення та поведінки керівника й організатора, що визначають соціально-психологічну атмосферу в бізнесі, стан суспільної моралі, успіх професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми. Вагомими є праці К. Балдіна, В. Дрижак, А. Карпова, які презентували різні аспекти підготовки майбутніх фахівців до організаторської та управлінської діяльності; С. Мних, О. Романовського, О. Хворової та інших, які визначили педагогічні основи, зміст, методи професійної підготовки студентів до менеджерської діяльності.

Суттєвий інтерес становлять праці, в яких висвітлено сутність управлінських умінь (М. Альберт, М. Армстронг, М. Виноградський, Л. Зайверт, Ю. Красовський, А. Кредісов, О. Кузьмін, М. Мескон, О. Мельник, Є. Панченко, В. Пугачов, Л. Уманський, Ф. Хедоурі та ін.), особливості їх формування в студентів технічних спеціальностей професійного коледжу (Г. Даржанія), військових льотчиків (А. Новосельський), майбутніх учителів (Н. Кім, І. Суркіна), майбутніх інженерів (С. Резник), сучасних підприємців (І. Колеснікова), учнів ліцею бізнесу (Л. Паращенко), старшокласників (Р. Лучечко, О. Тополь), учнів вищих професійних училищ не виробничої сфери (Л. Сергеева) та ін.

Водночас, незважаючи на різнопланові й досить масштабні дослідження, зазначені підходи лише частково розкривають особливості формування управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю та не торкаються використання відповідних педагогічних технологій, зокрема інтерактивних.

Метою цієї статті є обґрунтування моделі формування управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю засобами інтерактивних технологій.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на теорію функціональних систем П. Анохіна, вважаємо, що модель (уявлювана або матеріально реалізована система, яка відображає або відтворює об'єкт дослідження, а отже, здатна замінити його так, що її вивчення дасть нам нову інформацію про об'єкт [1, с. 19]) формування управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю засобами інтерактивних технологій відображає взаємозв'язок *структурних* (мета; завдання, що конкретизують процес досягнення мети; зміст, що розкриває провідні ідеї в певній галузі; поєднання форм, технологій організації освітнього процесу, спрямованого на досягнення зазначеної мети) та *функціональних* (аксіологічний, психологічний) компонентів і являє собою єдність таких блоків: цільового, змістово-операційного, моніторингового та результативно-оцінного.

Цільовий компонент містить мету (забезпечення сформованості в майбутніх фахівців економічного профілю управлінських умінь) та низку завдань: *діагностичні* (проведення діагностичного зрізу з метою виявлення рівня сформованості управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю, яке відбувалося за когнітивним, діяльним, перцептивно-рефлексивним показниками; *технологічні* (розробка технології реалізації спроектованої моделі протягом навчання майбутніх фахівців економічного профілю у ВНЗ, під якою розуміють проектування освітнього процесу, що сприяє ефективному формуванню управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю, набуттю особистістю значущого організаційного та управлінського досвіду; розробка інтерактивних технологій навчання, що реалізуються в навчальній та позанавчальній діяльності студентів); *організаційні* (спрямування діяльності викладачів, кураторів на створення позитивного емоційного фону, атмосфери емоційного натхнення, творчості; актуалізацію потреби студентів у самопізнанні, самореалізації в різновидах професійно спрямованої діяльності).

В основу розробки моделі формування управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю засобами інтерактивних технологій було покладено такі основні методологічні підходи:

Системний. Орієнтує на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язку та зведення їх в єдину теоретичну картину. За такого підходу процес формування управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю досліджується як цілісна система, упорядкована множина взаємопов'язаних компонентів (мети, змісту, методів, засобів, форм і результатів навчання), що є цілісним утворенням.

Гуманістичний. За цього підходу пріоритетним завданням вищої школи є становлення і вдосконалення цілісної особистості, яка спроможна до максимальної самореалізації своїх можливостей, постійно відкрита для сприйняття нового досвіду та оновлення знань; створення необхідних умов для вираження її унікальної сутності, власної життєвої позиції («Я»-концепції).

Діяльнісний. За такого підходу засобом навчання і розвитку особистості стає різноманітна організаційна та управлінська діяльність під час реалізації інтерактивних технологій, у якій студент не стільки оволодіває готовими знаннями, уміннями й навичками, скільки створює для себе систему знань, новий значущий досвід. Цей підхід забезпечує розмаїття способів навчальної діяльності, очікуваний результат; дозволяє виявити і розкрити власні можливості, своє «Я». Умовою і результатом такого навчання є сформованість у студентів бажання і здатності самостійно вчитися, застосовувати нові знання, виробляти вміння діяти, прагнути саморозвитку.

Синергетичний. Згідно з цим підходом розглядаємо процес формування управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю через самоорганізацію, коли зовнішні умови створюють поле можливостей та подальшого саморозвитку на основі самоорганізації. Студент як суб'єкт зазначеного процесу здійснює вільний вибір форми самореаліза-

ції через розмаїття видів професійно спрямованої діяльності, змодельованої засобами інтерактивних технологій.

Особистісно-орієнтований. Цей підхід спрямовує педагогів на визнання студента активним суб'єктом навчально-виховного процесу, взаємини учасників якого будуються за суб'єкт-суб'єктним принципом; створення умов для повноцінного прояву й гармонійного розвитку всіх особистісних функцій студентів на фоні їх професійного становлення, набуття професійних знань і умінь, формування своєрідного особистісного досвіду.

Мета і завдання формування управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю, з одного боку, та закономірності процесу навчання у вищій школі, що впливають із законів теорії пізнання і передбачають прояв у відповідних умовах стійких зв'язків і залежностей між трьома елементами навчання – діяльністю викладання, діяльністю учіння й об'єктом засвоєння (змістом навчання), з іншого боку, зумовлюють перш за все загальнопедагогічні принципи: науковості, наочності, систематичності і послідовності, системності, міцності знань, доступності, індивідуального підходу, самостійності й активності суб'єктів навчання, позитивного емоційного фону навчання, єдності освітніх, розвивальних і виховних функцій. Крім цього, важливим є дотримання специфічних принципів формування зазначених умінь (професійної орієнтації навчальної діяльності, спрямованості на формування сукупності управлінських умінь, необхідних для здійснення організаційно-управлінської діяльності, оптимізму, позиційності, зворотного зв'язку).

Цей компонент моделі передбачає доцільність реалізації таких педагогічних умов: створення освітньо-мотиваційного середовища, спрямованого на спонукання студентів до свідомого оволодіння управлінськими вміннями засобами інтерактивних технологій; дотримання етапності, послідовності формування управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю.

Змістово-процесуальний компонент моделі представлений у трьох площинах: змістовно-аксіологічній (базується на єдності професійних та моральних цінностей), технологічній (визначає стратегію і тактику використання форм, засобів, технологій у діяльності викладачів ВНЗ), особистісно-діяльнісній (розкриває механізми засвоєння й використання особистістю моральних цінностей майбутніх фахівців). Цей компонент вимагає переорієнтації навчально-виховного процесу на формування управлінських умінь майбутніх економістів, яке має здійснюватися за кожною дисципліною навчального плану, оптимального використання інтерактивних технологій навчання й виховання, інтеграції навчальної та позанавчальної діяльності студентів.

Увага акцентується на оновленому змісті дисциплін «Основи психології», «Психологія та етика ділових відносин», «Конфліктологія», «Менеджмент». Вибір цих дисциплін обумовлений їхніми потенційними резервами щодо формування управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю. Оновлення передбачає зміщення акцентів під час викладу змісту навчальних дисциплін, розширення змісту та збільшення кількості годин (з 54 до 74), відведених на практичні заняття та самостійну роботу студентів завдяки впровадженню інтерактивних технологій навчання.

На наше переконання, знання з вищезазначених дисциплін мають стати для студента основою для здійснення організаційно-управлінської діяльності, формування управлінських умінь, самореалізації. Для цього зміст має проектуватися як предмет діяльності студента, що зможе забезпечити його засвоєння у контексті цієї діяльності. За такого підходу форми організації навчальної роботи студентів виступатимуть як форми відтворення змісту, що засвоюється.

З метою забезпечення зв'язку між теоретичною і практичною підготовкою передбачено гармонійне поєднання *лекційних* (лекція-дискусія (диспут, дебати), проблемна лекція, лекція-бесіда, лекція-конференція), *семінарських* (семінари-КТС, семінар у «малих групах», семінари – ділові, рольові, інтерактивні, стимуляційні ігри, семінари – захист проєктів), *тренінгових* (тренінгові сесії), *консультативних* (групові, мікрогрупові та індивідуальні) заняття, *самостійної пізнавальної діяльності* студентів.

Щодо форм та методів навчання, то передбачено реалізацію таких технологій, а саме: *діалогічно-дискусійні* (мозковий штурм, круглий стіл, засідання експертної групи, форум,

симпозіум, судове засідання), *тренінгові* (передбачають включення взаємопов'язаних змістових блоків – особистісного, комунікативного та професійного, організацію супервізорської практики з розробки дизайну тренінгу, надання психологічної (змістовної та емоційної) підтримки в організації та проведенні роботи, реалізації аналітичної позиції щодо проведення ходу тренінгу у вигляді зворотного зв'язку), *ситуативні* (вирішення ціннісно-змістових, комунікативно-рефлексивних ситуацій ціннісно-смыслових конфліктів), *ігрові* (ділові, рольові, ситуаційно-рольові, інтерактивні, симуляційні), *проектні* (дослідні, науково-пошукові, креативно-пошукові, міжпредметні та позапредметні проекти), *технології накопичення організаційно-управлінського досвіду* (забезпечують формування стратегій поведінки в різноманітних організаційно-управлінських ситуаціях), *сталкінгу* (спрямовані на відстеження власних реакцій та станів, що виникають внаслідок зовнішнього впливу), *локбуку* (забезпечують відпрацювання навичок самоаналізу, самооцінювання, самоконтролю; розвиток рефлексивних умінь).

Реалізація інтерактивних технологій навчання потребує організації освітнього процесу в режимі співробітництва, ненав'язливої координації, створення ситуацій успіху, умов для самоосвіти й самореалізації.

Моніторинговий компонент (моніторинг від *англ. monitoring* – контроль, перевірка) – здійснення систематичного обліку та контролю за проявом того чи іншого процесу, реалізацією діяльності, спрямованої на досягнення мети [2, с. 158]) передбачає використання діагностичного інструментарію, що дозволяє на підставі певних критеріїв, показників діагностувати рівні сформованості управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю. За необхідності студенти залежно від виявлених особистих проблем отримують рекомендації фахівців (викладачів, психологів) щодо подолання труднощів у формуванні управлінських умінь.

Результативно-оцінний компонент. Результатом реалізації моделі формування управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю засобами інтерактивних технологій визначено особистість студента з високим рівнем сформованості управлінських умінь, яка підготовлена до організаційно-управлінської діяльності відповідно до сучасних вимог.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведена аналітико-синтезуюча робота з розробки й обґрунтування моделі формування управлінських умінь майбутніх фахівців економічного профілю засобами інтерактивних технологій дозволяє передбачити, що її впровадження у навчально-виховний процес ВНЗ зможе забезпечити високий рівень сформованості у майбутніх фахівців економічного профілю управлінських умінь. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у реалізації цієї моделі у процесі підготовки студентів різних економічних спеціальностей.

Список використаних джерел

1. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений / под ред. П.И. Пидкасистого; автор-составитель В.А. Мижериков. – Ростов н/Д.: Феникс, 1998. – 544 с.
2. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А.В. Семенової. – Одеса: Пальміра, 2006. – 272 с.

В статтю обоснована модель формування управленческих уменій будущих специалистов экономического профиля средствами интерактивных технологий, основанная на системном, гуманистическом, деятельностном, синергетическом, личностно-ориентированном подходах и представляет собой единство целевого, содержательно-процессуального, мониторингового и результативно-оценочного компонентов.

Ключевые слова: специалисты экономического профиля, интерактивные технологии, модель формирования управленческих уменій будущих специалистов экономического профиля средствами интерактивных технологий.

The article substantiates the model of managerial skills formation of future economic profile specialists by means of interactive technologies. The model under consideration is based on systems, humanistic, action, synergetic, person-oriented approaches. It is a unity of target, content-and-process, monitoring and result-and-evaluation components.

Key words: economic profile specialists, interactive technologies, the model of managerial skills formation of future economic profile specialists by means of interactive technologies.

Одержано 28.10.2014.